

Рекомендації Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (м. Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) (витяг)

<...> У процесі обговорень констатувалося, що бібліотечно-інформаційна галузь перебуває нині на самому вістрі процесів, обумовлених новітньою Інформаційною революцією, формуванням Суспільства знань і переходом людства до шостого технологічного укладу. В умовах, коли наукова і технічна інформація стає безпосереднім чинником економічного, соціального поступу, мову потрібно вести вже не про поступове вдосконалення діяльності українських бібліотек, а про необхідність забезпечення їх швидкого, проривного, розвитку за пріоритетними напрямками, як це відбувається нині у всьому цивілізованому світі ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У зв'язку зі значною інтенсифікацією процесів розвитку Інформаційного суспільства, конференція констатувала зростаюче значення бібліотек як інформаційних, науково-інформаційних центрів забезпечення суспільного розвитку, зокрема, у сфері наповнення соціальних інформаційних комунікацій якісною, необхідною для поступу суспільства, інформацією. Бібліотечні установи мають активно використовувати три основних джерела наповнення такими інформаційними ресурсами системи комунікації: введення в суспільний обіг найактуальніших для сучасного розвитку матеріалів із фондів бібліотек; акумуляцію і розповсюдження нової суспільно значущої інформації; відбір, систематизацію та забезпечення національним користувачам доступу до контенту глобального інформаційного простору.

Вимогою часу є швидке перетворення традиційних вітчизняних книгозбірень, насамперед спеціалізованих наукових, доби друкарської культури на мультиресурсні і мультисервісні центри інтеграції, опрацювання і цілеспрямованого поширення наукової інформації, здатні максимально повно задовольняти стрімко зростаючі інформаційні потреби сфер науки, освіти, культури, державного управління, інноваційного поступу України.

Відзначаючи досягнення бібліотек у науково-інформаційній діяльності, розглядаючи їх завдання і перспективи, учасники конференції водночас були одностайні у думці щодо глибоко помилкової недооцінки сучасним політикумом, органами державної влади значення забезпечення в Україні широкого доступу до наукової інформації, ролі і місця наукових бібліотек у вирішенні цього завдання.

Наголошувалося, що впродовж останніх років дуже гострою проблемою стало загальне недофінансування діяльності бібліотек, зокрема, наукових.

Воно призвело до різкого скорочення їх інформаційного потенціалу як через майже повне припинення надходжень зарубіжної наукової літератури, обмеження можливостей міжнародного книгообміну, так і через відсутність постійного доступу до електронних баз світової наукової інформації. Поглиблення ізоляваності вітчизняного наукового співтовариства від світових ресурсів наукової, науково-технічної інформації з часом не може не позначитися негативно на науково-технічному потенціалі держави. Брак ресурсів знівелював також можливості технічного переоснащення, впровадження нових форм і методів роботи, бібліотечних сервісів, дистанційного інформаційного забезпечення потреб наукових досліджень через електронні комунікації.

Незадовільне матеріальне становище бібліотек має і свої гострі соціальні виміри. Визначилася тенденція до відпливу з провідних наукових бібліотек спеціалістів високої кваліфікації, а також інженерних кадрів, вкрай необхідних для розбудови потужних електронних науково-інформаційних ресурсів, впровадження дистанційних бібліотечних сервісів. Наростає соціальне напруження у бібліотечних колективах. Через фінансові й кадрові проблеми провідні наукові бібліотеки України змушені скорочувати час обслуговування читачів, переводити співробітників на неповний робочий тиждень.

Конференція визнала, що нині вживаються певні, хоча й недостатньо скоординовані, зусилля щодо поліпшення діяльності спеціалізованих наукових бібліотек. Ініціатива в цій роботі належить насамперед фаховому співтовариству бібліотекарів. Водночас доводиться констатувати, що розроблена під егідою Міністерства культури України Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», схвалена урядом у березні 2016 р., являє собою документ, розрахований переважно на певне покращення роботи публічних бібліотек, масових бібліотек, а тому він мало чим може допомогти справі кардинальної модернізації діяльності спеціалізованих наукових бібліотек. У «Стратегії», на жаль, жодного слова не сказано про стратегічні завдання задоволення інформаційних потреб науки, технологічного, інноваційного та соціального розвитку, роль і місце бібліотек у цій роботі. Комп'ютеризація тлумачиться не як упровадження новітніх інтелектуальних технологій для створення і оперування великими масивами знань, сервісів, покликаних забезпечити цільове інформування дослідницьких колективів, а просто – як оснащення бібліотек комп'ютерами для надання їм доступу до мережі Інтернет.

Існує потенційна небезпека того, що недостатнє опрацювання визначальних проблем розвитку наукової бібліотечно-інформаційної справи може у подальшому втілюватися в неефективні, а то й хибні управлінські, організаційні рішення, зокрема, щодо формування напрямів діяльності бібліотек, цільових програм і проектів, визначення обсягів і пріоритетів їх фінансування.

Зважаючи на викладене, спеціалізованим науковим бібліотекам, фаховому бібліотечному співтовариству необхідно спільними зусиллями розробити та запропонувати серйозні корективи курсу розвитку бібліотечно-інформаційної роботи. Нагальним є розроблення спеціальної Стратегії розвитку наукових бібліотек, точніше – Стратегії науково-інформаційного забезпечення науки, вищої освіти на найближчі десятиліття. Стратегія розвитку наукових бібліотек мусить бути спрямована на всебічний розвиток національного наукового інформаційного ресурсу, цілеспрямоване і максимально повне задоволення потреб наукових колективів і вчених, котрі здійснюють дослідження з пріоритетних напрямів науки і техніки, а також на утвердження провідної ролі наукових бібліотек у розбудові цілісного і багатокомпонентного національного науково-інформаційного простору.

У своїй діяльності спеціалізованим науковим бібліотекам слід виходити з того, що нині у формуванні національного наукового інформаційного ресурсу беруть участь численні державні і недержавні центри науково-технічної інформації, спеціалізовані науково-інформаційні системи, які створюються академіями наук, міністерствами й відомствами; науковими інститутами і університетами, регіональними органами влади; видавництвами та редакціями фахових періодичних видань, книготорговельними організаціями; іншими державними та приватними структурами, функцією яких є підтримка інноваційної діяльності України, нарешті – науковими товариствами та асоціаціями вчених. Наукові бібліотеки мусять виступати інтегратором всього простору наукових комунікацій. Вони мають для цього системні можливості і повинні не лише надавати дослідникам інформаційний ресурс, але й орієнтувати їх у всьому обширі наукової інформації. Це зробить їх значно затребуванішими науковим і освітянським співтовариством.

Розроблення сучасної Стратегії розвитку бібліотечної науково-інформаційної справи вимагає значних інтелектуальних зусиль всього фахового бібліотечного співтовариства, теоретичних напрацювань, обов'язкової організації широких фахових обговорень за участю вчених і спеціалістів, які представляють установи Національної академії наук України, галузевих національних академій наук, Міністерства освіти і науки

України, Міністерства культури України та інших відомств. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського готова взяти участь у цій роботі, оскільки має значні теоретичні напрацювання у розробленні проблем стратегії розвитку бібліотечної справи й розбудови національного наукового бібліотечно-інформаційного простору.

I. Конференція ухвалила рішення звернутися від імені її учасників до Президента України, Верховної Ради України та її профільних комітетів, Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури України, Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, провідних наукових установ та бібліотек України з низкою пропозицій і рекомендацій щодо здійснення першочергових заходів, спрямованих на забезпечення пріоритетного розвитку бібліотечно-інформаційної галузі, розбудову національного науково-інформаційного простору, як завдань, визначених сучасною Інформаційною революцією та становленням Суспільства знань, в якому інформація перетворюється на першорядну продуктивну силу суспільства.

<...> II. Учасники конференції закликають бібліотеки, вчених, спеціалістів бібліотечної сфери, які здійснюють задоволення інформаційних потреб сфер науки, освіти, культури, державного управління:

1. Спільними зусиллями, ґрунтуючись на новітніх законодавчих, інших нормативно-правових актах, що регламентують функціонування бібліотечно-інформаційної сфери, розробити дієву Стратегію розвитку спеціалізованих наукових бібліотек, науково-інформаційного забезпечення науки і вищої освіти, формування національного науково-інформаційного простору на найближчі десятиліття та домогтися підтримки її реалізації органами державної влади і управління.

2. Спрямувати зусилля на розбудову системи цільового інформаційно-аналітичного забезпечення виконання дослідницькими колективами академічних та відомчих наукових установ, закладів освіти завдань державних наукових, науково-технічних і культурних програм, академічних дослідницьких програм та координаційних планів з пріоритетних наукових напрямів, ґрунтуючи цю роботу на укладанні договорів про співпрацю з заінтересованими науковими установами та навчальними закладами.

3. Розвивати систему бібліотечно-інформаційного обслуговування на основі тісної інтеграції зусиль і можливостей бібліотек з науковими установами, закладами освіти, інформаційними центрами, архівними та музейними установами, видавництвами, редакціями наукових видань.

Широко практикувати у цій роботі реалізацію спільних дослідницьких, інформаційних програм і проектів, координаційних планів, прямих та багатосторонніх угод про співпрацю; узгоджувати дії щодо впровадження нових стандартів бібліотечно-інформаційної роботи, технічних умов та параметрів формування і поширення наукової інформації.

4. Приділяти першочергову увагу освоєнню і широкому впровадженню в практику роботи бібліотек сучасних методів управління цифровими колекціями та технологій електронного обслуговування. Зосередити зусилля на розгортанні комплексів дистанційних бібліотечно-інформаційних послуг і веб-сервісів (віртуальних читальних залів, особистих віртуальних кабінетів читачів, інтерактивних інформаційних служб) для забезпечення оперативного доступу наукових установ, закладів освіти та індивідуальних читачів до внутрішніх і зовнішніх джерел наукової інформації через інтернет-, екстранет- та інтранет-мережі, надаючи при цьому пріоритетного значення формуванню ресурсів широкого доступу. Констатуючи стрімке зростання аудиторії, що користується мобільними гаджетами, сприяти активізації впровадження в процес бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів мобільних технологій – QR-кодів, мобільних додатків, СМС-бібліотеки.

5. З метою активізації розбудови цілісного національного науково-інформаційного простору та забезпечення розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі інтеграційних проектів долучитися до формування інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань», започаткованого Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

6. Сприяти максимально повному інформаційному наповненню репозиторію «Наукова періодика України», розгорнутому Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, враховуючи при цьому великі інформаційно-технологічні переваги, пов'язані з забезпеченням його сучасними інтелектуальними пошуковими системами та можливостями індексування публікацій у провідних бібліометричних системах, що суттєво (в разі) збільшує запитуваність і цитованість матеріалів наукових журналів та продовжуваних видань, сприяє підвищенню їх наукового авторитету.

8. Взяти участь у започаткованому Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського формуванні фундаментальної електронної наукової бібліотеки «Україніка» як національної книжкової та документної колекції.

9. Підтримати ініціативу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо формування електронного Українського національного біографічного архіву, долучитися до реалізації зазначеного віртуального науково-інформаційного проекту шляхом участі в роботі

віртуальної біобібліографічної лабораторії, покликаної сформувати масштабний інформаційний ресурс про історичний людський потенціал України крізь віки у персоналіях представників усіх регіонів Батьківщини та зарубіжного українства.

10. Розгорнути систематичне формування корпоративного каталогу бібліотек наукових установ Національної академії наук України на технічній платформі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

11. Забезпечити суттєве розширення експертної, консультативної, інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек та інформаційних підрозділів наукових установ, закладів освіти, спрямованої на інтеграцію, опрацювання та цільове поширення у вигляді завершених та готових для ефективного оперативного використання інформаційних продуктів суспільно затребуваної інформації з актуальних питань соціально-економічного, суспільно-політичного, науково-технічного, інноваційного, культурного розвитку.

12. Враховуючи особливу актуальність проблеми збереження і зміцнення національної ідентичності та протидії інформаційним загрозам Україні, ініціювати визначення на державному рівні із залученням представників громадськості та експертного середовища консенсусного підходу до формування національної пам'яті та ключових смислів, поширення яких є актуальним для української спільноти, розробити рекомендації просування ключових смислів національної пам'яті в соціокультурному дискурсі бібліотек.

13. Започаткувати спільно з Інформаційно-бібліотечною радою НАН України широке й систематичне фахове обговорення проблем удосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності з метою формування цілісної і ефективної системи цільового задоволення потреб фундаментальної і прикладної науки з залученням вчених і спеціалістів наукових бібліотек, академічних установ та вишів.

14. Активізувати систематичне вивчення проблем читання, інформаційних потреб, інтересів різних категорій читачів, установ та організацій, поклавши отримані результати в основу практичної діяльності з модернізації бібліотечно-інформаційної справи, збагачення форм і методів роботи бібліотек.

15. Здійснювати на постійній основі з залученням допомоги зарубіжних інформаційних установ системні заходи, спрямовані на підвищення інформаційної компетентності читачів-науковців, виховання у них культури систематичного читання наукової літератури іноземними мовами.

16. Розвивати науково-дослідну роботу бібліотек, підготовку кадрів спеціалістів вищої кваліфікації за напрямками пріоритетного забезпечення

адаптації бібліотек до умов утвердження цифрової, мережевої культури, прискореної трансформації бібліотечно-інформаційної справи відповідно до вимог Інформаційної революції та формування Суспільства знань.

17. У стислі терміни привести наукові періодичні видання бібліотечно-інформаційного профілю у відповідність до європейських стандартів з метою включення їх до світових систем бібліометричної інформації, створити умови для більш широкого залучення зарубіжних авторів та просування праць вітчизняних спеціалістів у галузі соціальних комунікацій до рівня зарубіжних видань.

18. Забезпечити надання бібліотеками як фаховими центрами інформаційних комунікацій методичної і практичної допомоги науковим установам та закладам освіти у справі вдосконалення організації і функціонування їх веб-сайтів, електронних інформаційних ресурсів, приведення їх у відповідність до можливостей і вимог сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

19. Вжити заходів щодо активізації та підвищення науково-методичного рівня використання бібліотеками соціальних мереж, блогосфери для пропаганди знань, можливостей використання читачами друкованих і електронних ресурсів бібліотек, пропаганди досягнень вітчизняних бібліотек, формування у суспільстві сприятливої для їх функціонування атмосфери. У використанні блогів, соціальних мереж дотримуватися корпоративної етики, уникаючи самореклами за рахунок необґрунтованих випадів проти інших бібліотек, вчених та спеціалістів бібліотечної галузі.

20. З метою збереження, вивчення та введення в активний інформаційний обіг наукової та культурної спадщини українського народу, інших етнічних груп населення України, реалізовувати, на основі прямих договорів і формування скоординованих планів наукових досліджень та інформаційно-технічних заходів, спільні з зарубіжними бібліотеками, науковими установами, інформаційними центрами, фондами та громадськими організаціями проекти оцифрування документів, підготовки наукових каталогів, бібліографій, формування баз даних та комплексних, у тому числі біобібліографічних та повнотекстових, ресурсів на електронних носіях.

21. У роботі з книжковими пам'ятками взяти за основу розроблені Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського «Положення про книжкові пам'ятки, рідкісні та цінні фонди (колекції), що зберігаються в установах Національної академії наук України» та «Правила користування книжковими пам'ятками, рідкісними та цінними фондами».

22. Активізувати співпрацю у галузі збереження, консервації документів у бібліотеках, музеях та архівах України на основі двосторонніх чи багатосторонніх угод, а також ініціювати розроблення нової державної програми збереження і захисту фондів у рамках сучасного реформування бібліотечної справи.

23. Посилити увагу до забезпечення збереження рукописних та книжкових історико-культурних фондів бібліотек. Зважаючи на загострення криміногенної ситуації навколо бібліотек, активізувати взаємний обмін інформацією щодо потенційних загроз бібліотечним фондам.

24. Активізувати роботу щодо захисту об'єктів права інтелектуальної власності – електронних каталогів, баз та банків інформації, інших інформаційних ресурсів, які створюються вітчизняними бібліотеками, а також щодо забезпечення охорони і правомірного використання інтелектуальних надбань вчених і спеціалістів бібліотечних установ.

25. Сприяти розширенню міжнародного співробітництва спеціалізованих наукових бібліотек, участі їх у реалізації міжнародних, двосторонніх та багатосторонніх науково-дослідних та науково-інформаційних проєктів, зокрема по лінії світових та регіональних бібліотечних та культурологічних асоціацій, Міжнародної асоціації академій наук (МАН), Українського комітету славістів.

26. З метою підвищення ролі бібліотек у суспільних процесах, формування позитивного іміджу та позиціонування бібліотечних установ як наукових, освітніх, культурних, громадських центрів посилити взаємодію бібліотек із засобами масової комунікації, сприяти відкритості і прозорості їх діяльності. Впроваджувати комплексні підходи до організації роботи бібліотек із громадськістю, ЗМІ, читачами, зокрема шляхом створення при бібліотеках прес-служб, використання соціальних мереж та блогосфери, організації прес-турів та прес-конференцій, навчальних семінарів, майстер-класів, презентацій, читацьких конференцій, проведення опитувань громадської думки...